

IV. CZEGLÉDY SÁNDOR ELVHŰSÉGE A KOMMUNIZMUS IDEJÉN

IV.1. A szocialista hatalom „egyház-zsugorítási” törekvései

A II. világháború után, közvetlenül a háborús események elcsitulásával az egyház tagjainak és vezetőségének nagy része arra gondolt, hogy elérkezett az újrakezdés lehetősége egy felszabadult állam szabad református egyházában. De hamar rá kellett döbbsennie mindenkinek arra, hogy itt korántsem „felszabadulás” történt, mivel Magyarországon a háború elvesztésével az egész politikai rendszer a szélsőjobboldalról hatalmas erővel váltott át a szélsőbaloldalra.³¹²

A kormányzat 1948-ban kezdett hozzá az egyházak helyzetének rendezéséhez, az egyház és az állam szétválasztásához, majd az egyházak társadalmi helyzetének radikális visszaszorításához. Magyarországon az egyházaknak hagyományosan erőteljes társadalmi pozíciója volt, s így az új helyzetben a Szovjetunióból ellenőrzött magyar államnak céljai eléréséhez szüksége volt az egyházakra. Ezért akarta az állami vezetés a református egyház vezetését mindenképpen a maga oldalára állítani. Ezt segítette az a tény, hogy bár a református egyház hivatalosan zsinati-presbiteri elveket vallott, az egyház-kormányzás presbiteri oldala a gyakorlatban alig működött.³¹³ Az egyház vezetésére ténylegesen nagyobb felelősség hárult, mint az a református egyház szervezeti és egyházi elveiből és hagyományából következett volna.³¹⁴

Az alapvető és mélyreható társadalmi változások őrségváltásra kényszerítették a református egyházat, legalábbis felső-vezetői szinten.³¹⁵ Az új rezsim vezető egyházi posztokon csak olyanokat tűrt meg, akiknek személyé-

312 LADÁNYI: A református egyház (1945–1989), 419.

313 COLIJN: „Kicsoda ellenünk?” Törésvonalak a második világháború utáni magyar református egyház- és teológiai történetben, 21.

314 BOGÁRDI SZABÓ: Egyházvezetés és teológia a Magyarországi Református Egyházban 1948 és 1989 között, 104.

315 BOLYKI–LADÁNYI: A református egyház, 102.

ben garanciát látott arra, hogy felhasználható eszközei legyenek.³¹⁶ Emiatt a kormányzat mindenekelőtt a régi egyházi vezetés lecserelését tűzte ki célul. Ravasz László dunamelléki püspök és Lázár Andor dunamelléki egyházkerületi főgondnok eltávolításával, Bereczky Albert és Kiss Roland elnöki székbe juttatásával a református egyház felső vezetésében az őrsegyházi első – Rákosi Mátyásék számára legfontosabb – része sikerrel befejeződött. 1949 szeptemberében Révész Imre tiszántúli püspök is lemondott, s püspöki székébe Péter János került, 1952-ig pedig megvalósult a régi egyházi vezetőség lecserélése felső és középszinten egyaránt.³¹⁷ Az egyház felső vezetése az állam befolyása alá került, s ezáltal az egész egyház ellenőrzése lehetségessé vált.³¹⁸

Ezért, amikor az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke 1951. július 17-én bizalmas megbeszélés alkalmával tájékoztatta a református egyház vezetőit arról, hogy a református egyház új feladatok elé került, a református egyházvezetők szolgálatkészén hozzáálltak azok megvalósításához. A feladatok a következők voltak: 1. diakonissza szervezetek megszüntetése, 2. egyházi földek felajánlása az államnak, 3. a kis létszámú gyülekezetek csoportosítása, 4. teológiai akadémiák összevonása, 5. egyházkerületek összevonása. A református konventi elnökség pár nap múlva, július 24-én tárgyalt az első négy feladatról, másnap pedig az állami vezetőkkel történő újabb megbeszélésen a konventi főtanácsos minden ellenállás nélkül már ütemtervet terjesztett elő az „egyház-zsugorításra”.³¹⁹

Végül a magyarországi egyházaktól – köztük a református egyháztól is annak vezetői segítségével – az állam elvette az általuk működtetett intézmények (iskolák, szociális intézmények, kórházak, stb.) túlnyomó többségét, valamint a működtetésüket biztosító egyházi birtokokat és javadalomforrásokat, másrészt megszüntették az egyházakhoz szorosan vagy lazábban

---

316 BARCZA: A Magyarországi Református Egyház helyzete és Ravasz László jelentősége 1956-ban, 28.

317 LADÁNYI: A református egyház (1945–1989), 420–425.

318 COLIJN: „Kicsoda ellenünk?” Törésvonalak a második világháború utáni magyar református egyház- és teológiatörténetben, 21.

319 LADÁNYI: A református egyház (1945–1989), 425–426. Az ütemtervben a következőt vállalták: 1.) Megszüntetik a diakonissza-szervezeteket november 30-ig. 2.) Mindennemű egyházi földet legkésőbb szeptember 1-ig felajánlanak az államnak. 3.) Vállalják, hogy a kis létszámú gyülekezetek összevonásával („bokrosításával”) öt év alatt 20–25%-kal csökkentik az anyaegyházközségek számát. 4.) A konventi elnökség intézkedik, hogy a Dunántúli Egyházkerület a pápai teológián, s a Tiszáninneni Egyházkerület a sárospataki teológiai akadémián 1951. szeptemberében már ne nyisson meg új tanévet, hanem a hallgatókat Budapestre, illetőleg Debrecenbe irányítsa. (i.m., 427.)

kapcsolódó egyesületeket, egyházas jellegű tevékenységeket, társaságokat.³²⁰ Egyre intenzívebbek lettek az iskolai vallásoktatás elsorvasztására és teljes megszüntetésére irányuló törekvések is. Amellett, hogy módszeresen viszszaeszközölték az egyház hatáskörét, az államhatalom megpróbálta bevonni az egyházat a szocialista társadalom építésébe is.³²¹ A lelkészeknek ki kellett venniük a részüket a mezőgazdaság átszervezéséből úgynevezett „mintaprédikációk, TSZ prédikációk” elmondásával.³²²

Bolyki János szerint a diktatúra ún. „szalámi politikája” mint módszer az egyháztól mindig csak egy részletet követelt, hogy feláldozzon közéleti, közoktatási, szeretetszolgálati és missziói területeiből. Úgy látszott, ha azt a szóban forgó kis területet az egyház feladja, akkor a többi területen szabadságot

---

320 BOGÁRDI SZABÓ: Egyházvezetés és teológia a Magyarországi Református Egyházban 1948 és 1989 között, 15.

321 LADÁNYI: A református egyház (1945–1989), 426.

322 A TSZ-fejlesztést propagáló prédikációk kapcsán meg kell említenünk Kovács Tibor nagytemplomi segédlelkészt, aki következetes igehirdetői munkája miatt nem volt hajlandó prédikációiban a tévesztés mellett agitálni. (FEKETE: In memoriam Kovács Tibor (1924–2006), 43–44.) Az Egyetemes Konvent Elnökségétől a református gyülekezetek körlevelet kaptak azzal a kéréssel, hogy azt az 1954. március 7-i istentiszteleten olvassák fel. A körlevél tárgya a Magyar Kommunista Párt határozatának méltatása volt, amelyet a „mezőgazdasági termelés fejlesztéséről” hozott. A vasárnapi istentisztelet előtt két nappal a Református Kollégium dísztermében a Tiszántúli Egyházkerület lelkészei előtt Péter János püspök tartott előadást, amelyben a gazdaságpolitikai szakkérdéseket teológiai érvekkel támasztotta alá. Ennek konklúzióját egy esperes így fogalmazta meg: „Az úrvacsora és a mezőgazdaság-fejlesztés ügye egy ügy!” Ezek után felszólítás hangzott el arra vonatkozóan, hogy a március 7-i igehirdetés mondanivalóját és az úrvacsorai ágendát is hozzá kell igazítani a körlevél tartalmához. (Kovács: Orando et laborando, 52–53.)

Kovács Tibor nem engedett ennek a felszólításnak, amire március 12-én egy lelkészisköri értekezleten derült fény, ahol esperese a jelen levő lelkészeket sorra megkérdezte, hogy miként képviselték a mezőgazdaság ügyének fejlesztését az úrvacsoraosztás alkalmával. Míkor Kovács Tiborra került a sor, elmondta, hogy ugyan a körlevelet felolvasta, de igehirdetésének mondanivalóját nem igazította a körlevélhez. Többek között elmondta, hogy ebben az ügyben legfájóbban az érintette őt, amit Barth Károly nyílt levele kifogásol egyházunk sajtószolgálatának ismeretében, hogy az egyes emberi megoldások igenlését a keresztyén üdvüzenet részévé tesszük. Szerinte hálátlanok volnánk, ha nem örülnénk Isten bármilyen földi ajándékának, de ezeket nem állíthatjuk az üdvörténet eseményeivel egy polcra. Őt követte Fekete Péter, aki elmondta, hogy Kovács Tiborhoz hasonlóan ő sem a mezőgazdaság fejlesztéséről prédikált Tégláskertben. Három nap múlva, március 15-én mindkettőjüket püspöki kihallgatásra rendelte be Péter János és felfüggesztette őket lelkési szolgálatukból. (i.m., 56–59.)

Ezt követően mindketten huzamosabb időn keresztül segédmunkából tartották fenn családjukat. A példátlan ellenszegülés megokolására Fekete Péter az egyházvezetésnek 60 oldalas teológiai Memorandumot adott be, amelyet Kovács Tibor elolvastva, annak tartalmát néhány oldalban gigépelve mint teológiai emlékiratot írt alá, vállalva a Memorandum többi megfogalmazását is. (i.m., 60.) Ennek következtében 1955. augusztusában letartóztatták őket. Fekete Péter nyolc hétig volt vizsgálati fogságban (i.m., 95.), Kovács Tibor

nyer. Ez a remény azonban nem vált be. Az államosításoktól a megmaradt iskolák felajánlásáig hosszú volt a sor. Teológiailag nézve az volt a baj, hogy az intézményes és közjogi összezsugorodást lelki és szellemi összezsugorodás követte. Az egyház igehirdetéséből elmaradt először a prófétai hang. A közélet, a politika kritikai szemlélete megszűnt. Aztán elmaradt az evangélizáció hangja, mondván: Nincs jogunk másokat hitre készíteni. Aztán hamvába holt a gyermekek és ifjak közötti missziói munka. Ne tegyük ki őket a „kettős nevelésnek” – hangzott a jelszó. S miközben az igehirdetés hatásköre összezsugorodott, az intenzitása is csökkent. Elméletben Jézus Krisztus egyházának vallotta magát egyházunk, de a valóságban mintha nem Jézus lett volna az egyház Feje, hanem más erők és hatalmak. A „Mit kíván tőlünk Jézus?” kérdése helyett a „Mit kíván tőlünk a hatóság?” volt a szempont.³²³

A püspöki tisztségbe beiktatott Bereczky Albert a Mt 7,13–14.³²⁴ verseinek önkényes magyarázatával az 1950 elején írt A keskeny út című cikkében kifejti: „Minden, ami történik, az Ő dicsőséges akaratából történik. (...) Mi hát a keskeny út? Isten akaratának a felismerése és engedelmes vállalása. (...) Erre a keskeny útra nemcsak az egyes embernek, hanem a közösségnek, az egyháznak a szempontjából van döntő szükség. (...) Mi kellene ahhoz, hogy a magyar református egyház csakugyan só legyen, de ebben a világban, itt, Magyarországon, ebben a szocialista államban, ebben a kommunizmus felé haladó népi demokráciában? (...) Az egyháznak valóban csak egy hivatása van, a szolgálat.”³²⁵

Néhány hónappal később már így fogalmaz: „Ha az egyházban él az őszinte és mély bűnbánat megítélt múltjáért – és ha az egyházban él az őszinte és mély hálaadás azért, hogy a történelmet formáló Uristen nemcsak nem törte össze egyházunk kereteit, de kész azokat az evangélium erőivel úgy

---

pedig 1955. október 31-ig. (FEKETE: In memoriam Kovács Tibor (1924–2006), 44.) Kovács Tibornak Czeglédy Sándor és Török István is emberséges támasza volt a nehéz időkben. Ő maga úgy ír Czeglédy Sándorról, mint aki apai lelkiülettel irányult felé. (KOVÁCS: Orando et laborando, 27.)

Ötven évvel később visszatekintve Kovács Tibor kijelenti, hogy a Memorandum élnék viszhangot váltott ki lelkész körökben, és szerinte ennek is „köszönhető, hogy nehezen lehetett visszafogni, elhallgattatni egyházunk igaz lelki-őrálloít fenyegetésekkel vagy ígéretésekkel az ötvenes években. És nem is lett olyan szolgáló tagjaiban a »szolgáló egyház«, mint ahogyan néha – a cenzúrázott dokumentumok alapján – állítani szokás.” (KOVÁCS – BÉNYI: Kollégiumi diákként a diktatúrák árnyékában – két vallomás, 14.)

323 BOLYKI: Az egyház megújulásának teológiai alapjai, 17–18.

324 „Menjete be a szoros kapun. Mert tágas az a kapu és széles az az út, amely a veszedelemre visz, és sokan vannak, akik azon járnak. Mert szoros az a kapu és keskeny az az út, amely az életre visz, és kevesen vannak, akik megtalálják azt.” (Mt 7,13–14)

325 BEREZKY: A keskeny út, 322–323.

megtölteni, hogy szolgálhassunk a mi népünknek, – akkor nem lehet vak az iránt az óriási világalakulás iránt, amelyben élnie és szolgálnia kell. Akkor megnyílik a szeme és a szíve az iránt a világformáló új erő iránt, amit szocializmusnak neveznek – és a szocializmus igazságára igent tud mondani. (...) Új helyzetében gyökeresen új feladatait felismerni és a reá váró szolgálatokat komolyan elvállalni: ez volt és ez marad az egyház keskeny útja.³²⁶ Ezek szerint az egyház számára csak a „keskeny út” maradt nyitva, amelyre „hitben engedelmesen” lépnie kell, s ezen az úton csak a szolgálat lehetősége maradt meg az egyház számára. Mindez teológiai alapon tette lehetővé az egyház számára a szocialista rendszerhez való közeledést, továbbá az új hatalom iránti lojalitást.³²⁷

Az egyház felső vezetésének ilyen nyilvánvaló módon történő együttműködése a szocialista vezetéssel sokak kimondott, illetve eltitkolt ellenérzését váltotta ki. A fennmaradt forrásokból kitűnik, hogy Czeglédy Sándor ugyancsak kritikai fenntartásokkal viseltetett az 1948 utáni egyházkormányzattal szemben. Prédikációiban pedig főként a szorongatott helyzetbe került egyház leendő lelkészeihez szóló bátorító, helytállásra biztató hangja szólalt meg.

IV.2. A professzor egyházkormányzattal szembeni kritikája

Felvetődik a kérdés, hogy Czeglédy Sándor a kommunizmus korának kihívásaira miként reagált. Nem rendelkezünk ennek kapcsán bő forrásanyaggal, azonban fellelhetőek a professzornak olyan előadásai, visszaemlékezései, amelyek által mindez rekonstruálható. A rendszerváltást követően, 1994-ben egy interjúban megkérdezték tőle, hogy miként élte meg a kommunizmust? A kérdésre így válaszolt: „Én a fanatizmustól mindig távol akartam magam tartani, és megalkuvásokra sem voltam hajlandó. Számoltam azzal, hogy nagyon nehéz és komoly dolgok következnek. Borzalmas dolgok történtek előtte is, mégis ha valaki azt mondta, hogy felszabadultam, mert ilyen eset is volt, ha nem is sok – nem szálltam szembe vele. Az ellenkező álláspontot sem foglaltam el. Nagyon nehéz idők voltak azok, de különösebb bajunk nem történt, kibírtuk.”³²⁸ S talán a legfontosabb jellemzője Czeglédy Sándor állásfoglalásának a kommunizmus ideje alatt – amit ebben a visszaemlékezé-

---

326 i.m., 324.

327 BALOGH: Egyházak és politikai visszarendeződés 1957–1961, 36.

328 TELEPÓCZKI – MONORI – KORÁN: Nagy Öregjeink I, 3.

sében is hangsúlyoz – az volt, hogy a nehéz időkben sem vált megalkuvóvá. Hű maradt elveihez.³²⁹

Nagy valószínűséggel 1948 után, de még az 1956-os forradalom előtt³³⁰ írta Az üdvtörténeti jelen értelme az egyházkormányzásra nézve című tanulmányát, amelyben kijelenti, hogy az üdvtörténet jelen értelmét nem nyerhetjük el úgy, hogy a jelenlévő Krisztus helyett vagy mellett a jelen eseményeire próbálunk figyelni. Ez azt jelenti, hogy Jézus mellett a jelen történéseit próbáljuk mintegy második kijelentésforrássá tenni. A professzor utal rá, hogy

---

329 Jellemszilárdságáról és elhűségéről lánya Czeglédy Mária a következőt írja: „A szélesen kiterjedt Czeglédy családunk nemzedékről nemzedékre őrizte és ma is őrzi azt az ismeretet, hogy a gályarab Czeglédi Péter leszármazottai vagyunk. Amikor édesapámra gondolok, engem az ő mély hite és jellemszilárdsága a magyar gályarabokra emlékeztet szüntelen” (CZEGLEDY, MÁRIA: Édesapám – Czeglédy Sándor, 123.) A magyarországi ellenreformáció idején, 1674. március 5-én a Pozsonyban felállított bíróság elé több mint hétszáz protestáns lelkészt és tanítót idéztek. Felségámulással, a törökökkel és kurucokkal való együttműködéssel, valamint a katolikus egyház gyalázásával vádolták őket. A vádak alapján megállapították, hogy „a Magyar Királyság minden prédikátora zendülő.” (S. VARGA: Vitetnek ítélszékre... – Az 1674-es gályarabper jegyzőkönyve, 28.) A Pozsonyban megjelent 336 lelkész és tanító között volt a lévai református prédikátor, Czeglédi Péter is. A halálos ítéletet azok kerülhették el, akik vagy elhagyták az országot, vagy lemondtak hivatalukról. 1674 májusára 94 kitaró és hitűkhöz az életük árán is ragaszkodó prédikátor maradt, akik a felkínált lehetőségek közül a halálos ítéletet választották. Büntetésüket később várfogságra változtatták, s az elítéltek nagy részét Lipótvárba vitték. 1675 márciusában 42 prédikátort – köztük Czeglédi Pétert is – Nápolyba hurcoltak, de közülük csak 32-en maradtak életben, akiket eladtak gályarabnak. 1676 februárjában 24-en szabadultak meg – köztük Czeglédi Péter is – Michiel de Ruyter holland tengernagy közbenjárása által. Czeglédi Péter, aki hitvalló módon hitéért a mártíromságot is vállalta, 1677. május 27-én visszatért a lévai várba, pedig a nyitrai püspök 1677. április 10-én királyi utasítást kapott, hogy a püspök megyéje területére visszatérő prédikátorokat elfogathatja, és bíróság elé állíthatja. Nem kétséges, hogy Czeglédi Péter hazatérte után tette a dolgát. Ott folytatta református papi szolgálatát, ahol a pozsonyi vésztorvényszék elé idézés előtt abbahagyta. 1677. június 30-án azonban Esterházy Pál bányavidéki főkapitány utasítást kapott a Hadi tanácsától arra, hogy a Lévára bevitt prédikátort azonnal távolítsa el, az ottani főkapitányt egyéb kihágások miatt is vonja felelősségre, s ehhez használjon német katonaságot. Ilyen szorongatott légkörben a hitéhez hű és jellemszilárd prédikátor nem folytathatta szolgálatát. 1677. augusztus 4-én már nem tartózkodott Léván. Az egyik tanú elmondása szerint török területre ment. (J. ÚJVÁRY: „Örömköben, addig éneklük a ...soltárt.” Czeglédi Péter prédikátor visszatérése a gályáról Lévára, 270–278.) Czeglédi Pétert azonban később a hívek visszahozták, s „1687-ben bekövetkezett haláláig működött Léván.” (CZEGLEDY, PÁL: Lévai reformátusok három temploma, 20. Czeglédy Sándor nagybátyja, Czeglédy Pál lévai lelkész volt a 20. század első felében, aki megírta Czeglédi Péter életrajzát.)

330 Gépiratként megmaradt tanulmánya ugyan nincs évszámmal ellátva, viszont a 12. oldalon mint püspökről beszél Péter Jánosról, aki 1949. novemberétől volt a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke, és 1956. október 31-én lemondott püspöki méltóságáról. Ezt követően politikai pályára lépett. 1958. február 19-én a külügyminiszter első helyettese lett, majd 1961. szeptember 13-tól 1973. december 14-ig külügyminiszter.

a hitvalló egyház harca idején a német egyházi élet válságát éppen az idézte elő, hogy a német keresztyének számára a történeti jelen, „a történeti óra parancsa” vált üdvtörténétté, második kijelentésforrássá, amely mellett Jézus Krisztus élő jelenlétének csak másodlagosan voltak hajlandók helyet adni. Ezért volt szükség arra Czeglédy Sándor szerint, hogy a barmeni zsinat első tétele világosan kimondja: „Jézus Krisztus, mint róla a Szentírás bizonyosságot tesz, Isten egyetlen szava, akit hallgatnunk kell, Akinek engedelmeskednünk és Akiben életünkben és halálunkban bizakodnunk kell. Ezért mint hamis tant elvetjük azt az állítást, hogy az Egyháznak igehirdetése forrásaképpen Istennek ezen az egyetlen Igéjén kívül még más eseményeket, hatalmasságokat, alakokat és igazságokat is el kellene ismernie isteni kijelentéskeppen.”³³¹

Czeglédy Sándor meggyőződéssel vallja, hogy az üdvtörténeti jelen értelme ma és mindenkor az, hogy Jézus Krisztus az Egyház Ura, hogy a kijelentés Jézus Krisztus maga. Ezért az egyházkormányzók nem tehetnek mást, mint hogy újra és újra, minden nap, minden órában az Egyház jelenlévő Urának, Jézus Krisztusnak mindig új, konkrét és személyes parancsát kéri és várják. A professzor azonban felteszi a kérdést: Vajon van-e jogunk ahhoz, hogy bármilyen tanokat, elveket az élő Krisztus szava fölé helyezzünk? „Mert erről van szó. Az ítéletes Isten kegyelméből egyházkormányzati szempontból olyan helyzetbe kerültünk, hogy csak az élő és jelenvaló Krisztus szavában bizakodhatunk, mert Isten ítélete egyszerűen elvette tőlünk azt a lehetőséget, hogy bármiféle elvekre, tanokra támaszkodhassunk.”³³²

Czeglédy Sándor rámutat arra, hogy amikor most egyházkormányzati cselekedeteinket vizsgálni akarjuk, nem tehetünk mást, mint a könyörgésben való hűségünket vizsgáljuk meg, másfelől pedig beletekintünk azokba a szakadékokba, amelyek egyházunk „keskeny útja” mellett jobbról és balról tátonganak. Megállapítja, hogy ezen az úton kísértést jelent a test szerinti gondolkodásból származó taktikázás és világi diplomácia, majd újra kérdés elé állítja hallgatóit: „A rajtunk méltán bekövetkezett ítélet tényleg létrehozta-e bennünk az igazi bűnbánatot, hogy a test szerint való gondolkozástól elfordulva egyházkormányzásunkban egyedül az egyház Urának akaratát keressük?” A kérdés kapcsán Czeglédy Sándor visszaemlékszik³³³ a Martin Niemöller-rel való interjújára, aki elmondta, hogy valahányszor az egyházi

---

331 CZEGLÉDY: Az üdvtörténeti jelen értelme az egyházkormányzásra nézve, TtREL I.27.c.187.72, évszám nélkül, 5–6.

332 i.m., 7–8.

333 i.m., 8–9.

harc során a német evangéliumi egyház taktikához folyamodott, annak csak romlás lett a vége.³³⁴

Utal arra is, hogy Barth Károly az 1948-as magyarországi úttal kapcsolatosan Brunner Emil-nek írt levelében azt írta, hogy a magyar református egyház keskeny útja Róma és Moszkva között kell, hogy vezessen.³³⁵ „Ha Rómán Rómát értjük, és ha Moszkván a radikális szekularizmus hordozóját látjuk, akkor azt kell mondanunk – írja Czeplédy Sándor –, hogy az elhajlásnak még egy harmadik lehetőségével és kísértésével is szembe kell néznünk,” mégpedig a rajongás veszélyével. Felhívja a figyelmet arra, hogy Barth Károly az 1948 márciusában Budapesten és Sárospatakon tartott előadásában a rajongás veszélyét látta abban, ha az egyház ahelyett, hogy egyedül az evangéliumot hirdetné, ennek vagy annak a politikai rendszernek az ügyvédjévé válik. A rajongást tudniillik az jellemzi, hogy az egyházvezetés a Szentlelket összetéveszti valamilyen evilági jelenség iránti lelkesedéssel, a feltörő új korszak szellemével, az isteni kijelentést pedig összetévesztheti a radikális, forradalmi hatalom megnyilatkozásaival és cselekedeteivel.³³⁶

Barth Károly ebben az előadásban állította fel emlékezetes tételét is, amely így hangzik: „A keresztyén gyülekezet az államrendek változásával szemben annyiban független, hogy – Isten Igéjére alapozva és egyedül az iránti engedelmességre kötelezve – semmiféle régi vagy új államrendben nem láthat többet, mint egy tökéletlen, fenyegetett és időleges emberi kísérletet, és ezért nem szabad, hogy magát a maga sajátos feladatát illetően – egy ilyen államrendnek akár kárára, akár hasznára megzavarni engedje.”³³⁷

Czeplédy Sándor előadásának folytatásában újra Barth Károlyra hivatkozik,³³⁸ aki 1948. május 23-án, a dunamelléki püspökválasztás előtt nyilvános levelet írt a magyarországi református egyházban lévő barátaihoz arra figyelmeztetve őket, hogy ne nyilvánítsanak szolidaritást egy bizonyos ideológiával, amely tartalmát és természetét illetően még nem ismerhető ki.³³⁹ Mindezek alapján a professzor az üdvtörténeti jelen és az egyházkormányzat kapcsolatát vizsgálva kijelenti, hogy egyházunkban fennáll a veszélye annak,

---

334 CZEGLÉDY: Mások helyett is harcolunk, 3.

335 BARTH: Offene Briefe 1935–1942, 166. Barth Károly levelének címzése: An Prof. Dr. Emil Brunner, Basel, 6. Juni 1948.

336 BARTH: Christliche Gemeinde im Wechsel der Staatsordnungen, 38.

337 i.m., 37.

338 CZEGLÉDY: Az üdvtörténeti jelen értelme az egyházkormányzásra nézve, TtREL I.27.c.187.72, évszám nélkül, 12.

339 BARTH: Offene Briefe 1935–1942, 142. Barth Károly levelének címzése: An Ungarische Reformierte Christen, Basel, 23. Mai 1948.

hogy a világtörténeti helyzetet vesszük döntő tájékozódási pontnak, és így az egyház élő Urának napiparancsát történet-értelmezéssel vagy társadalmi analízissel helyettesítjük.³⁴⁰

Az üdvtörténeti jelen értelme Czeglédy Sándor tolmácsolásában az a parancs, hogy az egyház legyen igazán egyház, vagyis egyetlen dolga Ura parancsának teljesítése legyen, mert csak ennek a parancsnak a teljesítésével lehet visszanyerni az igehirdetés elvesztett hitelét, őrállói funkcióját, politikai relevanciáját. Ellenkező esetben az igehirdetés mind jobban megüresedik, ideológiák szócsövévé, ennek vagy annak a politikai adventizmusnak a hirdetésévé, sőt merő propagandájává válhat. Az Egyház Krisztus ügyét csak azzal viheti előre a világban és csak azáltal szolgálhat igazán a rá bízott népnek, ha minden erejét és figyelmét Krisztus parancsának teljesítésére összpontosítja.³⁴¹

Amikor 1956 tavaszán a holland református zsinat küldöttsége előtt német nyelven tartott előadást, a református egyház 1948-as korszakváltásához való viszonyulásával kapcsolatban, újra Barth Károly 1948-as levelére utal.³⁴² Barth Károly a Magyarországi Református Egyházban lévő barátainak címzett levelében megkérdezte, hogy vajon szabad-e a magyar református egyháznak túlmennie az új állam de facto és de jure elismerésén, hogy az állam sajátos ideológiájával magát azonosítva jóváhagyjon olyan fejleményeket is, amelyek mérvüket és természetüket illetően 1948-ban kellően még fel nem ismerhetőek?³⁴³ Czeglédy Sándor rámutat arra, hogy Barth Károly erre a kérdésre nemmel válaszolt, de már 1948 körül észrevehető volt a református egyházon belül egy tendencia, amely bizonyos történeti eseményeket szinte eszkatológikusan értékelt. Így a szocializmus történeti jelensége – tudatosan vagy nem tudatosan – az egyház életében normatív jelentőséget nyert, s az egyház gondolkodásmódjának, szavainak és tetteinek is ehhez kellett magát szabnia.³⁴⁴

---

340 CZEGLÉDY: Az üdvtörténeti jelen értelme az egyházkormányzásra nézve, TtREL I.27.c.187.72, évszám nélkül, 13.

341 i.m., 16.

342 CZEGLÉDY: Theologische Richtungen in der ungarischen reformierten Kirche, TtREL I.27.c.184.5, 1956, 1. Előadásának kivonata három nyelven is elkészült: magyarul, (CZEGLÉDY: Teológiai irányzatok a magyar református egyházban, TtREL I.27.c.184.5, 1956, 1–2.) németül, (CZEGLÉDY: Kurzreferat über des vorgeschlagene Diskussionsthema „theologische Richtungen in der ung. ref. Kirche“, TtREL I.27.c.184.5, 1956, 1–4.) valamint angolul is. (CZEGLÉDY: Theological Trends in the Hungarian Reformed Church, TtREL I.27.c.188.78, 1956, 1–4.)

343 BARTH: Christliche Gemeinde im Wechsel der Staatsordnungen, 72.

344 CZEGLÉDY: Theologische Richtungen in der ungarischen reformierten Kirche, TtREL I.27.c.184.5, 1956, 2.

A professzor előadásában elmondja, hogy az egyházi vezetők hivatalos teológiájával szemben idegenül állt a lelkészek és még inkább a laikusok nagy része, akiknek magatartását politikai motívumok is formálták. Ugyanígy elutasító álláspontra helyezkedtek azok az elszánt „közösségi” emberek is, főként laikusok, akik a munkájukra nehezedő egyházhatósági korlátozásokat különösen terhesnek érezték.³⁴⁵ 1956 tavaszán tartotta előadását a professzor, amikor az egyháztagok és lelkipásztorok nagy része egyre inkább felismerte, hogy az egyházi vezetés „keskeny út”-ja nem azonos a Krisztus által meghatározott „keskeny út”-tal, s a „hitben való engedelmesség” nem Krisztusnak, az egyház Urának, hanem az ateista-kommunista államhatalomnak való engedelmisséget jelenti. 1956 októberére pedig felgyorsultak az események mind politika terén, mind pedig az egyházban is,³⁴⁶ s a társadalomban lévő szociális feszültség növekedése 1956-ban forradalmi felkeléshez vezetett.³⁴⁷

A forradalom egyházi vonatkozásáról Török István beszámolójából megtudhatjuk, hogy a tekintélyt vesztett egyházkormányzat 1956 őszének elején ugyan tett még néhány bizonytalan kísérletet a kibontakozásra, de nem sok eredménnyel. Az egyházkormányzatot akkor már inkább külső, mint belső erők tartották össze. A magyar nép októberi szabadságharcában aztán ezek a külső tartóerők is összeomlottak. Ezzel megpecsételődött az egyházkormányzat sorsa. A bukás bekövetkezett. „A református egyház, amelyik fényes múltjával ellentétben úgy látszott, hogy az elmúlt években elidegenedett és elszakadt a magyar néptől, most a néppel egy időben, egyszerre vívta ki belső szabadságát.”³⁴⁸

---

345 CZEGLÉDY: Teológiai irányzatok a magyar református egyházban, TtREL I.27.c.184.5, 2.

346 LADÁNYI: A református egyház (1945–1989), 427–429.

347 CZEGLÉDY: The Development of the Marxist View of Religion in Hungary, TtREL I.27.c.188.78, évszám nélkül, 3.

348 TÖRÖK: Felszámolás és újrakezdés, TtREL I.27.c.187.72., 1956, 2. 1956. november 1-én létrejött Magyar Református Egyház Országos Intézőbizottsága, amelyben mind a négy egyházkerület képviselői helyet kaptak, s amely fő feladatának az egyház lelki és szervezeti újjáépítésének munkáját tekintette. Nem írta elő, csupán javasolta, hogy minden tisztségviselő nyújtsa be lemondását azzal a kitéttel, hogy újraválasztásuk lehetősége nyitva áll. Az Intézőbizottság kijelentette, hogy a magyar református egyház zsinata és egyetemes konventje törvényes elnökének továbbra is Ravasz László püspököt tartja, aki ezekről a tisztségekről csak politikai kényszer hatására volt kénytelen lemondani. (BARCZA: A Magyarországi Református Egyház helyzete és Ravasz László jelentősége 1956-ban, 35.) Ezért hangzott el még aznap Ravasz László rövid rádiószózata A magyar reformátusok szava címmel. Ebben többek között kéri a lelkipásztorokat, hogy legyenek népünk élő lelkiismerete. Mint az Ige hű sáfárai, tisztán és bátran tolmácsolják Isten irgalmas üzenetét, vigasztalásul, feddésül, világosságul. Arra kéri a presbitereket, mint a magyar nép, s különösen a falu társadalmának demokratikus úton kiválasztott elitjét, hogy a nemzeti egység, a társadalmi igazságosság és a testvéri szeretet szolgálatában példaadóan járjanak

A forradalmat azonban hamar leverték, s ezt követően 1957-ben Varga Zsigmond József debreceni újszövetségi professzor³⁴⁹ tanulmányt írt Megmérettünk címmel, amelyről Czeglédy Sándor megállapítja, hogy „ez feltétlenül új hangot jelent gyötrődő egyházi közéletünkben.” Nemcsak azért, mert új a témája, a jelen korszak teológiai elemzése, amire ebben az évben (1957-ben) senki más nem vállalkozott, hanem azért is új ez a hang, mert megszólal benne az őszinte bűnbánat. Czeglédy Sándor megállapítja, hogy a tanulmánynak a 3/c pontjában helyenként egészen konkrét dolgok is megtalálhatóak, s ebben a szakaszban találja Varga Zsigmond előadásának azokat a részeit, amelyekkel legjobban egyet tud érteni.³⁵⁰

A Megmérettünk című előadás 3/c pontjában arról olvashatunk, hogy az úgynevezett 1948 utáni korszak egyházkormányzati tábora sok vonatkozásban lerontotta teológiai mondanivalójának hitelét a politikai hatalom különféle szinten mozgó képviselőivel való érintkezése során. E vonatkozásban még inkább rontotta a helyzetet az, hogy ennek a tábornak az elméleti teológusai éles harcokban voltak kénytelenek hangsúlyozni az egyháznak az új társadalmi rend iránt való felelősségét. Varga Zsigmond arról is beszámol, hogy számos egyházi ember átmenetileg hosszabb-rövidebb ideig aktív szerepet vállalt az állami élet egy-egy területén, s ezt az adottságukat nem csupán kiváló tanulási lehetőségnek tekintették egyházi szolgálatuk szempontjából, hanem bizonyos értelemben „ragadománynak”, jórészt pedig nem tudták tisztázni magukban azokat a lényeges különbségeket, amelyek az állami és az egyházi szolgálat között szükségszerű módon léteznek és sehol sem hagyhatók figyelmen kívül nagyon komoly kártételek nélkül.³⁵¹

Varga Zsigmond az egyházkormányzati tábornak arról a súlyos mulasztásáról is szót ejt, hogy teret próbált nyitni az egyháztól idegen erők és tényezők megengedhetetlen beszivárgására és beavatkozására. Emellett az egyházi vezetés ebben az időszakban nem tudta megoldani egészségesen az egyházi vezető testületeknek a gyülekezetekkel való élő kapcsolatát. Nem tudta ezen kívül megteremteni a szabad teológiai vita légkörét sem úgy, ahogyan erre

---

elől. (BARCZA: Ravasz László egyháztörténeti jelentősége 1956-ban, 34.)

349 A „Megmérettünk” című 10 oldalas kézirat nincs datálva, de minden bizonnyal 1957-ben íródott, mivel bevezetőjében az 1956-os forradalom eseményeit időben így határozza meg: „az elmúlt esztendő során.” A tanulmány végén Varga Zsigmond neve áll. Mivel Varga Zsigmond vallástörténész 1956. április 18-án elhunyt, a tanulmányt minden bizonnyal Varga Zsigmond József debreceni újszövetségi professzor írta.

350 CZEGLÉDY: Hozzászólás Varga Zsigmond „Megmérettünk” című előadásához, TtREL I.27.c.184.12, 1957, 1.

351 VARGA: Megmérettünk, TtREL I.27.c.184.12, 1957, 6.

szükség lett volna. Nem tudott megbirkózni azzal a kettősséggel sem, hogy az egyház kormányzása mellett egy prófétai üzenet képviselésére is megbízást kapott Istentől. Azaz a prófétai üzenet hirdetésével egy időben egyházat is kellett kormányoznia, egyházpolitikai döntéseket is kellett hoznia. Ezért nem juthatott el az egyházfegyelem terén sem oda, ahova el kellett volna jutnia: a fegyelmezés terén a kellő tisztaságig és szigorúságig, tanításban, hitvallásban és életben egyaránt.³⁵²

Czeglédy Sándor reflexiójában hozzát teszi, hogy természetesen nemcsak ebben az egyetlen szakaszban találja a Megmérettünk című előadásnak azokat a részeit, amelyekkel legjobban egyet tud érteni, ezért siet hozzátenni azt is, hogy az előadásnak azokkal a mondataival is egyetért, amelyekben Varga Zsigmond egyházunk jelenlegi nyomorult helyzetéért való egyetemes felelősségünket és a közös bűnbánat szükségességét hirdeti. „Valóban – mondja Czeglédy Sándor –, mindnyájan felelősek vagyunk azért, hogy oda jutotunk, ahol vagyunk.”³⁵³

Czeglédy Sándor világosan kifejti, hogy szerinte „az elmúlt tíz év teológiájával” a baj akkor kezdődött, amikor a prófétai látás a radikálisan szekuláris helyzetértékeléssel kezdett keveredni. A professzor megemlíti egyik élményét, amikor 1947-ben egy teológus hallgatója megkritizálta egyik előadását. A kritika szerint az volt a baja az előadásának, hogy azt nem határozta meg döntő módon a korforduló ténye, amely bírálója szerint normatív jelentőséggel bír az egyház számára. A professzor szerint ezt követően később egyre jobban kitűnt, hogy az úgynevezett „itt és most” felmérése egyes teológus kortársak számára egy nagyon egyszerű történet-értelmezés dolgává vált, mintha az emberi valóság ismerete nem függne össze Isten szabadító valóságának megismerésével. Az 1950-es évek elején már e gondolatok egyre inkább masszívabb megfogalmazásokká váltak a magyar református egyház „keskeny útjára” vonatkozóan,³⁵⁴ olyannyira, hogy Czeglédy Sándor arra a levélre utal, amit Barth Károly 1951-ben írt Bereczky Albert püspöknek.³⁵⁵

A nagy svájci teológus aggódva kérdezte meg, vajon nem indult-e el a magyar református egyház azon az úton, hogy azt a nagy dolgot, amelyet a történelem eseményeiben vélt felfedezni – mégpedig egy bizonyos szekuláris történet-értelmezéssel egyetértésben –, a keresztyén üdvüzenet részévé

---

352 i.m., 7.

353 CZEGLÉDY: Hozzászólás Varga Zsigmond „Megmérettünk” című előadásához, TtREL I.27.c.184.12, 1957, 1.

354 BERECKZY: A keskeny út, 321–329.

355 CZEGLÉDY: Hozzászólás Varga Zsigmond „Megmérettünk” című előadásához, TtREL I.27.c.184.12, 1957, 2.

tegye.³⁵⁶ Barth Károly levelében még a hamis prófécia fájdalmas lehetőségének kérdését is felvetette.³⁵⁷ Mert már nem arról volt szó, hogy a református egyház az embereket a törvényes felsőség iránti engedelmességre buzdítja, s a törvényes felsőségért könyörög, nem is csak arról, hogy hálásan fogadja és a maga módján előmozdítsa azt a jót, amelyet az új államrend és társadalom hozott, hanem egyenesen arról, hogy egy bizonyos fajta történeti fejlődés igenlését az üdvüzenet részévé tesz, és ezt az Isten ügyével azonosítja. A professzor szerint ez a fő forrása annak a lelki kényszernek, az egyházba is behatolt fanatizmusnak és azoknak a botrányos visszasságoknak, amelyeket Varga Zsigmond dolgozata is felsorol. Másfelől azonban utal rá, hogy mindközben semmi nem történt Barth Károly figyelmeztetéseinek hasznosítására.³⁵⁸

Jött aztán 1956 októberében a nagy robbanás, és Czeglédy Sándor szerint az lett volna a csoda, ha egyházunkban nem következett volna be ennek a megfelelője. A professzor tanulmánya konklúziójaként kijelenti és feladatként hallgatói elé állítja, hogy az 1956 októbere előtti teológiát kell revízió alá venni, és meg kell akadályozni azt, hogy annak aberrációi 1957 után újra kötelező törvénnyé váljanak.³⁵⁹

Czeglédy Sándor *Az Egyház engedelmissége* című tanulmányában a Bibliával együtt vallja, hogy az Egyház Krisztus teste, amelyből az következik, hogy a test senki másnak és semmi másnak nem engedelmeskedhet, csak a Főnek, Krisztusnak. Mivel pedig Krisztus a Fő, az Ő élő Igéje által adja tudtára a testnek az akaratát. Az Egyház engedelmisségének egyetlen mér-

---

356 BARTH: *Offene Briefe 1935–1942*, 279. Barth Károly levelének címezése: An Bischof Albert Berczky, Basel, 16. September 1951. Barth Károly többek között ezt írja levelében Berczky Albertnek: „A kérdés, amit Önnek fel kell vetni, az abban áll, hogy vajon nem lépett-e olyan útra, amely súlyos teológiai tévelygéshez vezet? (...) Ön arra készül, hogy a kommunizmus igenlését a keresztyén igehirdetés részévé, hitvallássá tegye, ami – ahogyan ez minden ilyen »idegen tanítás« bevezetésekor történni szokott – minden mást beárnyékol majd, amelyből Ön aztán az egész hitvallást és az egész Bibliát magyarázni akarja.” (i.m., 279.)

357 i.m., 281.

358 CZEGLÉDY: Hozzászólás Varga Zsigmond „Megmérettünk” című előadásához, *TtREL* I.27.c.184.12, 1957, 3.

359 i.m., 3. Barcza József kutatóprofesszor tanulmánya részleteiben bemutatja azt, hogy Czeglédy Sándor vágya nem valósult meg az 1956-os forradalom után, mivel a forradalmat követően újra visszatért az állam irányításával megvalósuló diktatórikus egyházpolitika. (BARCZA: *Az 1956-os forradalom megtorlása a Magyar Református Egyházban. Megtorlások a gyakorlatban*, 67–78; BARCZA: *Az 1956-os forradalom megtorlása a Magyar Református Egyházban. A diktatórikus egyházpolitika*, 90–103.)

téke ezért az Ő Igéje. Ez volt a reformáció alapvető tanítása,³⁶⁰ ahogyan az a II. Helvét Hitvallás I. részének 2. pontjában a következőképpen olvasható: „Valljuk tehát, hogy a Szentírásból kell meríteni az igazi bölcsességet és kegyességet, valamint az egyházak reformálását és kormányzását.”³⁶¹

Czeplédy Sándor felhívja hallgatói figyelmét, hogy a német hitvalló egyház barmeni zsinata igazság szerint nem tett mást, mint a kor nyelvén újra elmondta a reformációnak ezt az alapvető hitvallását Krisztus egyedüli főségéről. A professzor a Barmeni Hitvallás harmadik tételét idézi előadásában: „A keresztyén egyház a testvéreknek az a gyülekezete, amelyben Jézus Krisztus Igéjében és a sákramentumban Szent Lelke által mint jelenlevő Úr cselekszik. Ezért hitével és engedelmisségével, üzenetével és rendjével mint a megkegyelmezett bűnösök egyházának úgy kell bizonyosságot tennie arról a bűnnek ebben a világában, hogy Ő csak Krisztusnak a tulajdona, hogy az Ő megjelenésének várásában csak az Ő vizsgálatásából és az Ő parancsából él és kíván élni. Elvetjük, mint hamis tanítást azt a nézetet, mintha az Egyház az Ő üzenetének és rendjének alakját a saját tetszésére vagy az éppen uralkodó világnézeti és politikai meggyőződésekre bízhatná.”³⁶²

Czeplédy Sándor szerint azért fontos a Barmeni Hitvallás tanítását szem előtt tartani és tudatosítani, mivel különösen az jellemzi saját korának gondolkodását, hogy az Egyház magatartását döntő módon meghatározza az Egyház mindenkori élethelyzete, történelmi szituációja, „az itt és most, az óra parancsa”.³⁶³ Egyik prédikációjában lépésről lépésre beláttatja, hogy Krisztus úgy van jelen a gyülekezetben, hogy megmondja, merre kell mennünk és mit kell tennünk. Az Ő irányítása engedelmisséget követelő parancs, de soha szabadabbak nem vagyunk, mint amikor Neki, egyedül Neki engedelmeskedünk. „Ezért a Krisztus gyülekezetéhez nem illik a szolgálói félelem, nem illik a helyezkedés, nem méltó Krisztus egyházának tagjaihoz, hogy aggódó gonddal figyeljék az események mindenkori alakulását és szolgálói módon ahhoz alkalmazkodjanak, vagy pedig azt mondják, a mi dolgunk csak az, hogy szolgáljunk. Vannak okos emberek, akik megmondják, hogy hol szolgáljunk és milyen szolgálatot végezzünk. Ha az egyház tagjai így viselkednek, ezzel azt árulják el, hogy meggyengült bennük a feltámadott Krisztusba vetett hit. Mert ha hiszünk az Ő feltámadásában – mondja a professzor –, akkor tudjuk,

---

360 CZEGLÉDY: Az Egyház engedelmissége. Engedelmisségünk tartalma, a mára megértett Ige, TtREL I.27.c.187.72, évszám nélkül, 1.

361 A Magyarországi Református Egyház hitvallási iratai, 118.

362 CZEGLÉDY: Az Egyház engedelmissége. Engedelmisségünk tartalma, a mára megértett Ige, TtREL I.27.c.187.72, évszám nélkül, 1–2.

363 i.m., 3.

hogy Ő jelen van övéi között, és mindig megmondja, mit kell tennünk, hol kell szolgálunk. Jöhetnek nehéz döntések, amikor homályba merül az út, de ha ilyenkor is belefogózunk abba az ígéletbe, hogy a mi feltámadt Urunk jelen van közöttünk, akkor elnyerjük a szükséges bölcsességet.”³⁶⁴

Egyik beszédében, amelyet a Teológiai Akadémia közösségi alkalmán tartott, elmondja, hogy nekünk teológiai tanároknak, akik a gyülekezet vezetőinek a felkészítésével foglalkozunk, arra kell törekednünk, hogy a teológiáról belülről irányított emberek, mondhatni felülről irányított emberek kerüljenek ki az egyház munkájába. „Értéktelen és haszontalan volna a munkánk, ha itt lelkileg önállótlan, sablonokban és jelszavakban gondolkodó és csak a kívülről jövő irányításokat követő tömegemberek nevelődnének.”³⁶⁵

Czeglédy Sándor szót emelt a debreceni ébredésért az 1940-es években sokat fáradozó Bethánia Egyesület mellett is. Czeglédy Sándor lelkészkepző intézeti igazgatósága alatt³⁶⁶ került sor „a debreceni teológusok fegyelmi ügyére”, amelynek folytán bethánista teológus hallgatókat tanácsoltak el a teológiáról.³⁶⁷ Amikor a kar egy Tájékoztatót írt a bethánista teológusok el-

---

364 CZEGLÉDY: Mt 18,20. A feltámadott Krisztus jelenléte övéi között (húsvét) c. prédikáció, TtREL I.27.c.286, 4.

365 CZEGLÉDY: „Belülről irányított ember”, TtREL I.27.c.187.71, évszám nélkül, 1.

366 A Tiszántúli Egyházkerület Közgyűlése 1942-ben a Lelkészkepző Intézet tanári karát úgy bővítette ki, hogy annak a Hittudományi Kar valamennyi rendkívüli és rendes professzora tagja lett, így Czeglédy Sándor is, aki a Lelkészkepző Intézetben bibliaköri vezetést is vállalt. Miután a lelkészkepző igazgatója, Vasady Béla 1945 novemberében segélyszervező és ökumenikus küldetésben az Amerikai Egyesült Államokba utazott, helyettes megbízottként Czeglédy Sándor vezette a lelkészkepzőt. A kollégiumi igazgatótanács pedig 1949. szeptember 1-től Czeglédy Sándort választotta meg a Lelkészkepző Intézet igazgatójának. A Lelkészkepző Intézet 1950. július 19-én szűnt meg. (KOVÁCS: Hít – Tudomány – Közélet, 40.)

A Lelkészkepző Intézetben csak egyházi jellegű tárgyakat tanítottak, az 1949–50-es tanévben például összesen hármat, heti egy-két órában délutánonként. Ezek a következők voltak: homiletikai gyakorlat (Czeglédy Sándor), gyakorlati egyházi munkák (Illyés Endre) és ének-zene (Szigethy Gyula). Itt szervezték a gyülekezeti kiszállásokat és hittanóra látogatásokat is. (BOJTOR: Az ítélet, 24.)

367 Az 1945–46. tanévtől főként debreceni bethánista teológusok számos szolgálatot vállaltak a debreceni és a Debrecen közeli gyülekezetekben. Azzal az indokkal, hogy ezek a szolgálatok ne váljanak a hallgatók tanulmányi előmenetelének rovására, a Lelkészkepző Intézet tanári kara az 1947–48. tanév első felében az első éveknek egyáltalán nem engedte meg az ilyen jellegű szolgálatokat, a felsőbb éveknek pedig csak akkor, ha erre a szolgálatra az illetékes lelképásztorok kifejezetten kérték őket és kiszállásukra a lelkészkepző intézeti igazgató engedélyt adott. Ez a határozat a teológus ifjúság között számos alkalommal ki lett hirdetve. Miután a Debreceni Egyházmegye egyik lelkészterkezetén néhány lelkész Péter János püspök intézkedését kérte egyes teológusok konkrét intézeten kívüli engedély nélküli szolgálataival kapcsolatban, Czeglédy Sándor 1950. június 6-án a panaszokban megnevezett ifjakat kihallgatta, akik mindannyian elismerték a terhükre rótt engedélye-

tanácsolásától, amely később „A debreceni teológusok fegyelmi ügye” címmel a Református Egyház című újság hasábjain is megjelent 1950. szeptember 15-én,³⁶⁸ e megjelenés előtt Pákozdy László Márton dékán elküldött egy tájékoztatást Péter János püspöknek. Kísérőlevelében a következőket írta: „Valamennyien elfogadtuk [a Tájékoztató szövegét], közülünk Czeglédy Sándor professzor azzal a megjegyzéssel, hogy »valamiképpen kifejezésre kellene juttatnunk, hogy a Bethánia kihatásai iskolánk életében nemcsak bajokat, feszültségeket és problémákat, hanem pozitívumokat is eredményeztek.«³⁶⁹ Amikor a teológia elhagyására ítélt teológus hallgatók 1950. szeptember 10-én elbúcsúztak Czeglédy Sándortól, ő búcsúzóul ezt mondta nekik: „Sajnálom, ami történt, de a kényszerhelyzetben nem hozhattunk más döntést. Ez a megoldás látszott jónak tanárok, diákok és mások részére. (...) Nagy baj volna, hogyha a teológián egy antibethánista kurzus alakulna ki. A távozó, volt bethánisták magaviselete, tanulmányi színvonala, igehirdetése és szolgálatkészége kiemelkedő és dicséretre méltó.”³⁷⁰

A szocializmus korának kihívásaira válaszolva a professzor nem fordított a köpönyegén. Sokféle fenntartás volt benne a regnáló rendszerrel szemben

---

zetlen szolgálatok tényét. A következő napon 32 aláírással a diákságtól beadvány érkezett a karhoz, amelyben az aláírók önmagukat feljelentve azt írták: „Mindannyian egyformán ugyanaz ellen a rendelkezés ellen vétettünk, ezért ugyanazt a fegyelmezést kérjük.” Az aláírók 1950. június 9-én történt kihallgatásakor azonban kiderült, hogy az 1950. június 6-án felelősségre vont ifjak közül három 1950. június 8-án ismét engedély nélküli szolgálatot végzett. (TIBORI: A Debreceni Református Lelkészképző Intézet története 1914–1950. A Debreceni Református Kollégium Tanárképző Intézetének története 1925–1952. A Debreceni Református Kollégium ifjúsági telepítési akciója 1938–1944, 102–103.) Mivel a kar ily módon a hallgatók egy részének tudatos engedetlenségéből származó, mind egyházi, mind pedagógiai szempontból visszaszerezni helyezett találatát szemben, az 1950. június 23-án tartott Lelkészképző Intézet tanári karának ülésén a Kar mind a 32 hallgatót az egyes cselekmények súlyához mérten fegyelmi büntetésben részesítette. A határozatot Péter János püspök néhány esetben enyhítést alkalmazva 1950. július 31-én jóváhagyta. Végül a fegyelmi ügy következtében 5 hallgató (Debreceni István, Horváth Zoltán, Bojtor István, Sóllyom Ferenc és Tariska Jenő) Sárospatakon folytatta tovább teológiai tanulmányait. A többiek enyhébb büntetésben részesültek. Huszonötven az 1950. évi karácsonyi electio alkalmával egy évfolyammal hátrább voltak kénytelenek legációsi helyet választani. (Tájékoztató a debreceni teológusok fegyelmi ügyében. Kari példány, TtREL II.2. Teológiai Akadémia – Dékáni Hivatal iratai. 1950–51. 57.d. Ad 13/1950–51. sz., 1–2.) Az eltanácsolt teológusok sárospataki tanulmányi, szállás és étkezési költségeire Péter János püspök négyezer forintot utaltatott át Sárospatakra az 1950–51-es tanévben. (BOJTOR: Az ítélet, 78.)

368 A debreceni teológusok fegyelmi ügye, 7. (Szerzőként a Tiszántúli Református Egyházkerület Lelkészképző Intézetének Tanári kara van feltüntetve.)

369 PÁKOZDY László Márton dékán levele Péter János püspöknek, TtREL II.2. Teológiai Akadémia – Dékáni Hivatal iratai. 1950–51. 57.d. Ad 13/1950–51.sz., 1.

370 BOJTOR: Az ítélet, 71.

és hű maradt elveihez akkor is, ha ez egyfajta félretételt jelentett számára. Visszafogottság és mértéktartás volt rá jellemző. Prédikációiban és tanulmányaiban nyomát sem leljük annak, hogy a „hivatalos teológiát” népszerűsítette volna. Mindez pedig elvi hozzáállásából fakadt. De ezáltal meg tudott maradni autonóm, megalkuvásmentes teológusnak. Ez pedig óriási tekin­télyt kölcsönzött neki mind az egyházvezetők, mind pedig tanártársai és ta­nítványai előtt.

Ugyanakkor ez azt is jelentette, hogy élete második felének egyházi ve­zetői nem merték tehetségét és tudását igazán kamatoztatni,³⁷¹ így különös életsors várt rá a nyugdíjazásáig eltelt évek hosszú során át. Nem lehet mon­dani, hogy „elnyomott” ember lett volna. Legalábbis nem volt az látványo­san, de egy csendes félretétel árnyéka ott lebegett felette.³⁷² Bántani nem mer­ték őt, mivel Péter János külügyminiszter sógoraként „feltételezett” védelmet élvezett, azonban tanulmányainak csupán egy része jelenhetett meg.³⁷³ Erre 1984-ben nyugdíjba vonulása után visszatekintve így emlékezik: „Hálát adok Istennek, hogy munkámat eddig végezhettem, és ha egyházunk nyilvános­á­ga most már évtizedek óta nem volt úgy nyitva előttem, mint pályafutásom

371 FEKETE: A segíteni kész szeretet professzora, 83.

372 FEKETE: Eltemettük dr. Czeglédy Sándor professzort, 19.

373 A Függelékben felsorolt tanulmányaiból is látható, hogy e tanulmányok fele kiadatlan ma­radt. Levelezéseiből ugyanakkor kiderül, hogy volt olyan alkalom is, amikor felkérték egy tanulmány megírására, viszont ő erre nemet mondott. 1977-ben például a Zsinati Elnökség nevében megkérték arra, hogy A prédikáció lelkipásztori szolgálat címmel tanulmányt írjon egy készülő homiletikai kézikönyvbe. (Nádasdi Vilmos zsinati sajtóosztályvezető levele Czeglédy Sándorhoz, amelyben megkéri, hogy A prédikáció lelkipásztori szolgálat címmel tanulmányt írjon egy készülő Homiletikai kézikönyvbe, TtREL I.27.c.186.66, 1.) A kérésnek eleget téve elküldte 15 oldalas tanulmányát. (Czeglédy Sándor levele Nádasdi Vilmos zsinati osztályvezetőnek, amely levél mellékleteként küldi a kért tanulmányt A prédikáció lelkipásztori szolgálat címmel, TtREL I.27.c.186.66, 1.) Ugyancsak felkérésre javaslatot tett a készülő kézikönyv vázára nézve is, de ezt a címzettek megjegyzés nélkül félretették és új vázlatot készítettek nélküle. (Czeglédy Sándor levele Adorján Józsefnek, a Budapest-Északi Egyházmegye esperesének, amelyben leírja, hogy nem tudja vállalni Az igehirdető című tanulmány megírását, TtREL I.27.c.186.66, 1.) Anélkül, hogy be­küldött tanulmányára egyetlen sor lektori véleményt kapott volna, az új tervezet szerint újból felkérték őt, hogy új tanulmányt írjon Az igehirdető címmel. (Adorján József, a Budapest-Északi Egyházmegye esperesének levele Czeglédy Sándorhoz, amelyben felkéri a professzort, hogy tanulmányt írjon Az igehirdető címmel egy készülő Homiletikai kézi­könyvbe, TtREL I.27.c.186.66, 1.) Czeglédy Sándor ezúttal azonban már nem készítette el a tanulmányt. Döntését azzal indokolta, hogy nem látja értelmét, hogy további írásokkal kísérletezzon, és így próbálja elnyerni a számára ismeretlen összetételű bizottság tetszé­set. (Czeglédy Sándor levele Adorján Józsefnek, a Budapest-Északi Egyházmegye espere­senek, amelyben leírja, hogy nem tudja vállalni Az igehirdető című tanulmány megírását, TtREL I.27.c.186.66, 1.)

kezdeten, diákjaimmal mindig akadálytalanul foglalkozhattam.³⁷⁴ Korábbi diákja, Kádár Ferenc azt írja, hogy Czeglédy Sándor időleges mellőzését a letűnt évtizedek során abból is érezte, hogy csak szórványosan jelentek meg írásai egyházi lapjainkban. Amelyek viszont megjelentek, azok meggazdagították teológiai irodalmunkat.³⁷⁵

Háttérbe szorulása abban is megnyilvánult, hogy nem vették be a Liturgiai Megújulás Bizottságába sem. Kihagyták őt, a vezető tudóst. Széles teológiai látóköre és kitűnő nyelvtudása ellenére nem tartozott a gyakran utaztatott teológusok közé sem. Nem lehetett ott mindenütt, ahol szívesen látták volna. A hazánkban járt tudósok és ökumenikus személyiségek azonban ismerték személyét és nevét, mert azokon az előadói körutakon és konferenciákon, ahol részt vehetett mint szakjának igazi tudósa, egyházának méltó követő vett részt.³⁷⁶

Annaira azért felhasználták tudását, hogy fordítóként hosszú éveken keresztül kitűnő nyelvtudása révén színvonalas módon ő fordította magyarról angolra a Hungarian Church Press kéthetente megjelenő számait.³⁷⁷

---

374 Czeglédy Sándor levele Németh Péter nyomdavállalati igazgatónak, TtREL 1.27.c.285, 1. Publikációinak jelentős része pályája kezdetén jelent meg. Ezekben a korai években nemcsak bőven publikált, hanem kivette részét a szerkesztés munkáiból is. 1940 január 1-ig a Református Élet című egyházi hetilap főmunkatársa, 1940-tól egészen 1944-ig pedig a Theologiai Szemlének felelős szerkesztője volt. (FEKETE: Czeglédy Sándor, 61.)

375 KÁDÁR – SZATHMÁRY: Debrecen kettős ünnepe. Dr. Török István és Dr. Czeglédy Sándor köszöntése, 4.

376 ID. FEKETE: A választott nép szolgálatában, 9. 1947-ben a prágai Husz János fakultáson tartott előadást, majd Svájcban járt egy konferencián. 1963-ban Jénába ment. 1972-ben részt vehetett Bécsben a II. Teológus Kongresszuson. 1974-ben megtisztelő volt számára az egy hónapos princetoni előadói körút. A Református Világszövetségnek egyik teológiai szakértőjeként 1974 és 1984 között mintegy kilenc alkalommal járt Svájcban, ahol aktív szerepet játszott a baptistákkal folytatott bilaterális tárgyalások során. 1984. májusában egy hónapig a Summer International Theological Education továbbképző tanfolyamán tanított. Mintegy húsz angol nyelvű előadás, szemináriumi megbeszélés vezetése és több igehirdetés volt a feladata. (i.m., 9.)

377 INTERJÚ dr. Gaál Botond professzorral. Debrecen, 2015. május 14. A budapesti székhelyű hírorgánium két nyelven jelent meg kéthetente 1949-től 1991-ig. 1956 októberétől egészen 1957 májusáig azonban szünetelt a megjelenése a forradalom eseményei miatt. Német címe Ungarischer Kirchlicher Nachrichtendienst volt, angol címe pedig Hungarian Church Press. A Magyarországi Református Egyháznak, az Evangélikus Egyháznak, valamint a többek között baptistákból és metodistákból álló Szabadegyházak Szövetségének közös kiadványa volt. Célja, hogy a magyarországi protestáns egyházak helyzetéről adjon folyamatos tudósítást Nyugat számára. Formájára nézve egyszerűség jellemezte, hiszen A4-es gépelt lapokat tűztek össze 5–9 oldalas terjedelemben. E kiadványoknak a nagyobb és terjedelmesebb részében a református egyház történéseiről lehetett olvasni, majd egy-egy kisebb egységben az evangélikus illetve főként a baptista egyházak eseményeiről volt szó. Az írások név nélküliek, így nem lehet megállapítani a szerzők kilétét.

Mindemellett számos esetben lektorált és véleményezett kiadás előtt álló tanulmányokat és könyveket Bartha Tibor püspök kérésére. Ilyen módon segítő bírálatait, tanácsait illetve óvásait szóvá tette és kifejthette. Számos, Bartha Tibornak címzett, könyv- és tanulmánybírálatokat tartalmazó levele tanúskodik erről.³⁷⁸

IV.3. A bátorítás hangja Czeplédy Sándor igehirdetéseiben

A szocializmus éveiben, amikor az egyház lehetőségei beszűkültek és gyakran a csüggedés vett erőt az igehirdetőkön, Czeplédy Sándor teológusoknak elmondott prédikációiban újra és újra a biztatás hangja szólalt meg, hiszen erre a bátorításra nagy szükség volt.

1978-ban a következőképpen prédikál: „Azt hiszem nem túlzás, ha azt mondom, hogy mint keresztyén egyház, újra szórvánnyá lettünk. Részben már eddig is az voltunk, csak talán nem vettük észre. Most azonban már nem lehet semmi kétségünk. A hivatalos ideológia szerint idegen test vagyunk a népünk kulturális életében; az az ügy, amelyet szolgálunk, merő illúzió, kép-

---

378 CZEPLÉDY Sándor levele Bartha Tibor püspökhöz, amelyben megjegyzéseit adja elő az egyház missziói munkájáról készült III. t.c. felülvizsgálatára készített tervezetre nézve, TtREL I.27.c.186.66; Czeplédy Sándor levele Bartha Tibor püspöknek, amelyben megkéri a püspököt, hogy a folyamatban lévő liturgiai tanulmányi munkálattal kapcsolatban felvilágosítást, tanácsot, bibliográfiai segítséget adjon, TtREL I.27.c.185.43; Czeplédy Sándor levele Bartha Tibor püspöknek, amelyben hozzászólásait írja le a Református Egyház folyóiratban megjelent liturgiai tanulmányi munkálatokkal kapcsolatos tájékoztatóról, TtREL I.27.c.185.43; Czeplédy Sándor levele Bartha Tibor püspöknek, amelyben véleményt mond a Studia et Acta 3. kötetének tervéről, TtREL I.27.c.186.66; Czeplédy Sándor levele Bartha Tibor püspöknek, amelyben véleményes jelentését írja le Dr. Szabó Géza „Európa jelentősebb református egyházainak liturgia-reformja” című dolgozatáról, TtREL I.27.c.185.43; Czeplédy Sándor levele Bartha Tibor püspöknek, amelyben bírálatot ír Dr. Kormos László, Szőnyi György és Boross Géza liturgiátörténeti dolgozatairól, TtREL I.27.c.185.43; Czeplédy Sándor levele Bartha Tibor püspöknek, amelyben a „Körlevél a Magyarországi Református Egyház lelkipásztoraihoz római katolikus féllal kötött vegyesházasság tárgyában” című tervezetről mond véleményt, TtREL I.27.c.185.43; Czeplédy Sándor levele Aranyos Zoltánnak, zsinati tanulmányi osztályvezetőnek, amelyben lektori megjegyzéseit küldi „A keresztyén misszió és evangélizáció és a szolgálat korrelációi” című tételesorozathoz, TtREL I.27.c.185.43; Czeplédy Sándor levele Bartha Tibor püspöknek, amelyben leírja észrevételeit a „Tanulmányok az evangélium szerint reformált keresztyén gyülekezet istentiszteletéről” című gyűjteményről, TtREL I.27.c.185.43; Bartha Tibor püspök levele Czeplédy Sándorhoz, amelyben megkéri őt, hogy véleményezze Az istentisztelet teológiája című tanulmányt, TtREL I.27.c.186.66.

zelődés, és akik szolgálatainkat elfogadják, olyan emberek, akik, mint a múlt maradványai, messze a fejlődés élcsapata mögött kullognak.”³⁷⁹

1959-ben A csodálatos halfogás című prédikációjában így szól hallgatóihoz: „Vannak olyan idők, amikor az Igével szembeni ellenállás annyira erős, hogy emberi szemmel csak kudarcot, csődöt, visszavonulást, sikertelenséget láthatunk az egyház munkájában. Mindnyájunk előtt nyilvánvaló, hogy ma is ilyen időket élünk. A nagy és látható eredmények minden reménysége elvétellett. Hiába vetjük ki a hálót, alig akad benne valami, vannak, akik már nem is gondolnak arra, hogy a hálókat kivessék.”³⁸⁰

Egy úrvacsorai istentisztelet alkalmával elmondja, hogy Jézus, amikor látta, milyen nagy csalódást keltett azokban, akik földi királlyá akarták Őt tenni, egy kérdést intézett a tanítványokhoz: „Vajon ti is el akartok menni?” (Jn 6,67) A professzor azt mondta: „Úgy érzem, hogy a mai helyzetben minket is megkérdéz. Hiszen a mai helyzetben igen sok embernek csak a földi kenyér számít és az élet, az örök élet kenyereéről szóló beszéd merő álmodozásnak tűnik. Igen, hinnünk kell. De Ő hitet is ad. A szentjegyekkel most is erősíti hitünket, hogy Simon Péterrel mi is így felelhessünk: »Uram, kihez mehettünk, örök életnek beszéde van tenálad.« (Jn 6,68)”³⁸¹

1953 szeptemberében megfogalmazza, hogy „most, amikor (...) ez a kicsiny, erősen összezsugorodott csapat újra elkezd a felkészülést ennek a legnagyobb feladatnak a végrehajtására, bizonyára újra és újra megostromolja szívünket a szorongató kérdés: Vajon tényleg olyan a ránk bízott üzenet, hogy azt a háztetőkről kell hirdetnünk? Mind jobban hozzá kell szoknunk ahhoz, hogy – ha nem is sötétben és fülbe súgva –, de csökkenő nyilvánosság mellett egészen halkán és keveseknek hirdetjük az evangéliumot.”³⁸²

Az 1969–70. tanév kezdetén így kezdi prédikációját: „Nem akarom elkedvetleníteni azokat az atyafiakat, akik most kezdik a teológiát, de nekik is meg kell mondani, hogy a teológia művelése és tanulása, ha az tényleg Krisztus követésének egy része, nehéz, kockázatos, kísértésekkel járó vállalkozás. (...) Fel kell készülnünk a szelek tombolására, a hullámok dühöngésére, a sötétség félelmeire, a kételkedés ostromaira, a kishitűség kísértéseire és a reménytelenség támadásaira.”³⁸³

---

379 CZEGLÉDY: Jn 16,32. „Egyedüllét’ c. prédikáció, TtREL I.27.c.286, 1.

380 CZEGLÉDY: Lk 5,10. A csodálatos halfogás c. prédikáció, TtREL I.27.c.286, 2.

381 CZEGLÉDY: Jn 6,48. Az életnek kenyere c. prédikáció, TtREL I.27.c.286, 4.

382 CZEGLÉDY: Mt 10,27. „Amit fülbe súgva hallotok, a háztetőkről hirdessétek’ c. prédikáció, TtREL I.27.c.286, 1.

383 CZEGLÉDY: Mt 8,18–27. „Jézus követése’ c. prédikáció, TtREL I.27.c.286, 10.

Egy másik prédikációjában pedig ezt olvashatjuk: „Szeretteim, egy ilyen időszakban vállalkoztatok az evangélium szolgálatára. És ne gondoljátok, hogy a próba a mi teológiai akadémiánkat kikerüli. Sőt a problémákat itt érezzük igazán. Éppen azért, mert itt az Isten Igéjével van dolgunk. (...) Ha még eddig nem tapasztaltátok volna, itt meg fogjátok látni, hogy az egyház nyomorúságát itt még jobban érzitek, mint másutt és itt még komolyabban szembe kell nézni azzal a kérdéssel, hogy érdemes-e feltenni az életeteket az Úr Jézus Krisztus szolgálatára. Ha valakinek a hite itt megerősödik, az egyáltalán nem valami magától értetődő dolog, hanem a mi Urunk kegyelme.” Ugyanakkor hálaadásra is serkenti a teológus hallgatókat azért, hogy öt éven át az Isten Igéjével foglalkozhatnak. „Nem akarok szónokias lenni – mondja a professzor –, de őszintén szívből kimondom meggyőződéseimet: nincs nagyobb kiváltság, mint hogy az Ő dolgaival foglalkozhatunk.”³⁸⁴ Ezért vallja, hogy „nekünk igazán erős szívű emberekre van szükségünk. Erős szívű férfiakra, akik azért erős szívűek, mert mintegy látják a láthatatlant: Isten kezét a történelemben. Akik tudják, hogy Isten kezében vannak.”³⁸⁵

A Gedeonról szóló prédikációjában példaként hozza fel, hogy Isten kétszer is azt az érthetetlen parancsot adta Gedeonnak, hogy csökkentse serege létszámát. Indoklásában ezt mondja: „Több ez a nép, mely veled van, hogysem kezébe adhatnám Midiánt.” (Bír 7,2) Isten azonban nem csak most alkalmazza ezt a taktikát, hanem Isten országának minden nagy csatáját így nyerte meg. Azzal kezdte, hogy a világ minden népének üdvössége érdekében egyetlen egy kicsiny népet választott magának. Aztán a következő nagy áttörés előtt még ezt a kicsiny népet is tovább rostálta. Jézus Krisztus tovább alkalmazta ezt a taktikát, s a tanítványoknak egy kicsiny csapatával vette körül magát. Amikor pedig a döntő csata ideje következett, tovább folyt a létszámcsökkentés: először elmaradtak a jóakarató érdeklődők, aztán a tanítványok szélesebb köre, aztán maguk a tanítványok is, míg végül a golgotai kereszten egyetlen egy katonájával, Jézus Krisztussal hajtatta végre Isten az Ő országának legnagyobb, döntő frontáttörését. „Bátran mondhatjuk – prédikálja a professzor –, hogy minél fontosabb, minél nagyobb ütközetre, minél nagyobb győzelemre készül Isten, annál szigorúbb a válogatása és annál kevesebb katonát vet a harcba.” A professzor többször is beszél arról, hogy

---

384 CZEGLÉDY: Mk 4,25. Mert akinek van, annak adatik, és akinek nincs, attól az is elvétetik, amije van c. prédikáció, TtREL I.27.c.286, 2–3.

385 CZEGLÉDY: Zsid 11,27. Látni a láthatatlant c. prédikáció, 2.

az Isten rostálásának, a létszám csökkentésének a célja az, hogy ez a kicsiny csapat azután semmi másban ne bízhasson, csak az Isten kegyelmében.³⁸⁶

Mert a professzor egy másik igehirdetése szerint Isten országában más-ként működnek a dolgok. Amit mi haladásnak mondanánk, az lehet, hogy az Isten országában visszaesés, és ami visszaesésnek látszik, az lehet, hogy előretörés. Számok, statisztikák, százalékok semmi biztosat nem mondanak a lelki állapotok tényleges állása felől. A templomlátogatók számának visszaesése, például elnyomás idején lehet, hogy a valóságban haladást jelent, a rokonszenv elvesztése, sőt a gyűlölet magunkra vonása nyereség lehet. Amit mi sikertelenségnek, csődnek, összezsugorodásnak, lemorzsolódásnak szoktunk nevezni, az az Isten országában frontáttörés vagy hatalmas új kezdet is lehet. Ennyire titokzatosan halad előre az Isten országának kibontakozása.³⁸⁷

A professzor egyik húsvéti prédikációjában megvallja, hogy nekünk nem szabad elcsüggednünk Krisztus egyháza jövőjét illetően. Krisztus egyháza kétezer év óta megvan ezen a földön mint az emberiség történetének eddigi legnagyobb tömegmozgalma. Húsvétkor is minden világrészben templomok tízezeiben száll fel a hálaadás, és keresztyének milliói dicsőítik Istent Krisztus húsvéti diadaláért.³⁸⁸

Ezért sohasem szabad attól félnünk, hogy valaha is bekövetkezhet a keresztyén igehirdetés csődje. A keresztyén egyház elalélhat, az egyháznak lehetnek igen rossz papjai, a prédikálásnak hatalmas konkurenciája támadhat a propagandában, a sajtóban, a rádióban, a közvélemény irányításának ezer új eszközében, de Krisztus mindig gondoskodni fog arról, hogy valahol az Ő evangéliuma elegendően tisztaságban hirdettessék. A kegyelem időszakában élünk, amelynek az a végső értelme, hogy minden embernek alkalom adassék a Krisztus melletti vagy a Krisztus elleni állásfoglalásra. Ennek az időszaknak a vége, az emberiség drámájának kifejelete mindaddig nem érkezhetsz el, míg az evangélium, Isten országának, Krisztus királyságának evangéliuma minden néphez el nem jutott.³⁸⁹

Czeplédy Sándor azzal bátorítja a teológus hallgatókat, hogy „jöhetnek olyan idők, amikor szinte évek kérdésének látszik, hogy az egyház eltűnjön valamely nép köréből, mi azonban tudhatjuk, hogy amíg lesznek hárman vagy akár csak ketten is, akik Jézus Krisztus nevében gyűlnek össze, addig

---

386 CZEGLÉDY: Bír 7,1–7. „Gedeon” c. prédikáció, TtREL I.27.c.285, 3.

387 CZEGLÉDY: Mk 6,45–52. Ellenszél c. prédikáció, TtREL I.27.c.286, 3–5.

388 CZEGLÉDY: Jn 2,18–22. Megépítem azt c. prédikáció, TtREL I.27.c.286, 4.

389 CZEGLÉDY: Ef 1,22. Az egyház ura c. prédikáció, 14.

a feltámadott Krisztus ott lesz közöttük a világbíró hatalmával, ezért az Ő anyaszentegyházán a pokol kapui sem vesznek diadalmat.”³⁹⁰

A rendszerváltás évében, amikor a Budapesti Teológia tiszteletbeli doktori címet adományozott neki, akkor köszönő beszédében elmondta: „Szolgálatunkat népünk történetének egy olyan korszakában kellett végeznünk, amikor – más időszakokkal összehasonlítva – megnövekedett, sokszor elháríthatatlan akadályokkal kellett megküzdenünk. Ezt nem elégtelenségeink, hibáink, mulasztásaink mentésére mondom, hanem hálánk kifejezésére azért, hogy Isten a nehéz időkben is megsegített minket.”³⁹¹

---

390 CZEGLÉDY: Mt 18,20. A feltámadott Krisztus jelenléte övéi között (húsvét) c. prédikáció, TtREL I.27.c.286, 3.

391 CZEGLÉDY: Köszönetmondás a tiszteletbeli doktori címért, TtREL I.27.c.187.72, 1989, 1.

